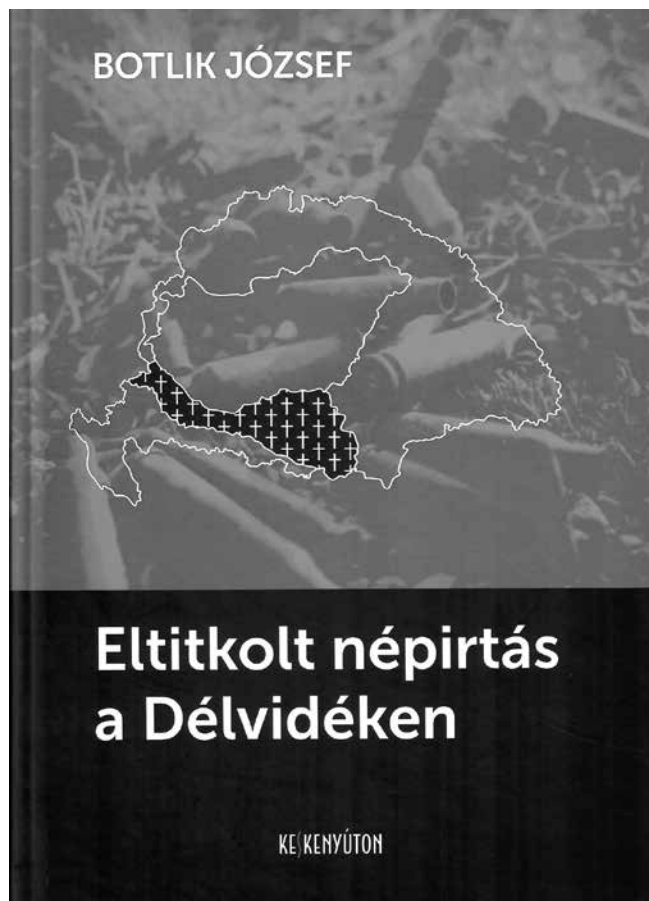

Leplezetlenül, a tények erejével a délvidéki magyarság elleni népiirtásról

(Botlik József: *Eltitkolt népiirtás a Délvidéken.*

Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány, Budapest, 2023)

Habár nem a borítólapon kell megítélni egy könyv értékét és tartalmát, most mégis említést kell róla tenni. A címlap felső kétharmadán égőpiros alapon puskacsövek, lőszeresek, romok sziluettjei képezik a háttérrel, majd a történelmi Magyarország területének fehér határvonalai rajzolódni kezdnek ki, ezen belül a trianoni Magyarország körvonala, és alatta az elszakított délvidéki területeken fekete alapon fehér kis keresztet jelzik a vérengzések, azaz a szervezett népiirtás helyszíneit. Az alatta lévő egyharmadon fekete alapon fehér betűvel: *Eltitkolt népiirtás a Délvidéken.* A kiadó és a szerző ezt nem valami reklámfogás-

nak szánta. Mindez tömören máris érzékelteti a kiadvány lényegét, és az olvasó tudhatja, hogyha kezébe veszi ezt a könyvet, akkor nehéz olvasmányba kezd. **A szerző olyan eddig elhallgatott szörnyűségekről rántja le a leplet, amelyeket a titói és az azt követő hatalom igyekezett eltitkolni, és e célból a megfélemlítéstől sem riadt vissza, ennek következtében pedig működött a magyarság körében a cenzúra és az értelmiségiek öncenzúrája.**

Az elmúlt 30 évben már számos kiadvány jelent meg a délvidéki vérengzésekről – ezek általában az adott területen vagy helységben történeteket írnak le. Így felmerül a kérdés, hogy mi az új ebben a könyvben.

Az új és jelentős ebben a munkában, hogy a teljességet célozva összegez. Területi felosztásban mutatja be az összes délvidéki vérengzés eseményeit, mindig hiteles forrásokra hivatkozva. Kitér Bácska, Bánát, Szerémség, Drávaszög, Szlavónia, Közép-Horvátország, a Muraköz és a Muravidék magyar lakossága ellen elkövetett szörnyűségekre.

Minden területi egység feldolgozásánál az elején történelmi visszatekintést ad, megjelölve az adott területi egység etnikai összetételét számokban és százalékos arányban is, és ugyanezt teszi minden egyes helység említésénél is. Ezek az adatok vagy magában a szövegben, vagy lábjegyzetekben jelennek meg.

Az *Előzmények* fejezetben **reálisan** mutatja be az 1941–1944 közötti eseményeket, nem helyesli a magyar részről elkövetett cselekményeket, de megírja azokat az okokat is, amelyek kiváltották a „hideg napokat”. Ez azért is fontos, mert a kiváltó okokat a szerb források rendre elhallgatják!

Az áldozatokról

A név szerint ismert áldozatokkal kapcsolatban röviden, de mégis kimerítően ismerteti az áldozat életrajzát, tevékenységét és elveszejtésének körülményeit: „*A Magyar sors a Délvidéken* című jelentés külön megemlíti dr. Bogner József (*1907) lapszerkesztőt is, akit »hosszas kínzás után« 1945. április 25-én kivégeztek. Szabadka város közismert személyisége volt: [...] A partizánhatalom szemében azonban a legfőbb bűne az volt, hogy a fenti időszakban [1942–1944] a Magyar Országgyűlés Képviselőházának Délvidékről behívott tagjaként is tevékenykedett.” (vö. 70. o.) A szerző alaposságát jellemzi, hogy az édesapámról szóló lábjegyzeteiben olyan adatokat találtam, amelyekről tudtam ugyan, de nem ismertem a pontos forrásukat. Az idézett szövegben hivatkozik az ARACS 2005. március 15-én megjelent számára is.

A leírásokban részletesen beszámol a szerző a válogatott kínzásokról is – ezek történelmi tények, és ezeket a szörnyűségeket nem szabad elhallgatni! Tudni kell, hogy valójában ki is volt Tito, és kik voltak a partizánjai. Előre kidolgozott terv szerint történt a népiirtás. Így nem csoda, hogy nem csupán az emberi gonoszság vagy állati ösztönök voltak a mozgatórugók, hanem sátáni, emberi mivoltukból kivetkőzött emberek követték el ezeket a szörnyűségeket. Az elkövetők az állatoknál is mélyebbre süllyedtek: a legyőzött állat elfut, és a győztes nem üldözi, és kínozza halálra, de ezek előbb kegyetlenül megkínozták áldozataikat, majd azután megalázó, emberhez méltatlan módon ölték meg őket.

Mindezekről nagyon nehéz beszélni, nekem – mint hozzátartozónak – nincs lelkiem hozzá, sőt olykor az áldozatokkal szemben is kegyelet-sértőnek tartom, de ettől még nem lehet meg nem történetké nyilvánítani a tényeket!

A titói rendszer alatt mindig csak a magyar hadsereg által elkövetett háborús bűnökről volt szó – a közvéleményben csak ez tudatosult.

Halállisták

A listák összeállításában elsősorban a szerb lakosság tagjai vettek részt, de a bunyevácok között is voltak, akik jeleskedtek ebben a dicstelen

tevékenységben, sőt magyarok is! A halállistákra felkerültek olyan emberek is, akik a magyarok bevonulásakor megmentették a szerb lakosságot – ezt bizonyítja Szekeres János faluvezető (bíró) esete is:

Tiszakálmánfalva (Budiszava) közelében az „[...] Újvidék–Titel közötti vasútvonalat a Titóféle partizánok többször felrobbantották, egyik alkalommal az összetűzésben két magyar határ vadászt is lelőttek. Emiatt a magyar hatóságok a környező tanyákról is összeszedték a szerb földműveseket, és családjukkal együtt falhoz állították őket. Erre a hírre Szekeres János bíró (faluvezető) körbeszaladta a magyar szállásokat, magával hozta az embereket, akik a magyar katonák elé álltak. S egyhangúan kijelentették, hogy a szerb polgártársaikért felelősséget vállalnak, akiket erre szabadon engedtek. [...] Amikor a partizánok bevonultak a faluba, elsőként Szekeres Jánost fogták el, majd további közel három tucat magyart gyűjtöttek össze, akiket kivégeztek.” (vö. 128–129. o.)

Az áldozat jóhiszeműségére, illetve a gyilkos cinizmusára számos példa utal, ezek egyike a temerini származású, Tündéresen szolgáló Dujmovics Antal magyar rendőr esete, aki családjával, feleségével és három gyermekével a szomszédos Sajkáslakon élt. „Októberben a partizánok érkezése előtt a magyar hatóságok felszólítására fogatos kocsijukon elindultak a szülőfalujukba, Temerinbe. Útközben visszafordultak, mert úgy vélték: nincs okuk elmenekülni, mert a családfő soha senkit nem bántott, és sok szerb barátja volt a tündéresi szolgálati helyén és Sajkáslakon. Visszaútjuk során Tündéresig jutottak: a községháza előtt a partizánok lerángatták őket a lovas kocsiról, és Dujmovics Antalt az épületbe zárták. Itt néhány napig vallatták, közben megkínozták. A negyedik gyermekükkel három hónapos várandós feleségét arra kényszerítették, hogy bejárjon a hivatalba, ott takarítson, s közben lássa összevert férjét és társait.”

Dujmovicsot többekkel együtt november 2-án megölték, és egy lovak itatására szolgáló ásott kútba dobták holttestüket. Miután a Dujmovics család vagyonát elkobozták, az asszony a rokonihoz menekült gyermekeivel, Sajkáslakra, ahol „[...] naponta munkára hajtották a szerb gazdák kukoricáját törni. Amíg dolgozni volt, addig kö-

zépső fia, a 12 éves Pál karácsony táján elment otthonról a faluszéli szőlőskertbe tüzelőt gyűjteni, ahol a helyi szerb hentes, Tansije Atanackov [...] a puskájával hasba lőtte. A gyilkosságért a szerb hatóságok nem vonták felelősségre, mert kijelentette: »Azt hittem, egy kutya van ott.« A szörnyű megpróbáltatások miatt az özvegy öt hónapos várandósan elvetélt, és egyedül nevelte fel két megmaradt fiát.” (vö. 129–130. o.)

Az eddigi kutatási eredményekből egyértelműen és bizonyítottan következik, hogy mindezek az események, a tömeges kivégzések Tito tudtával és jóváhagyásával történtek. (vö. 286. o.) Olvasva az egyes helységekből történt szörnyűségeket, látszik, hogy mindezek már előre eltervezett „forgatókönyv” szerint zajlottak: körülvenni a (kisebb) helységeket, lista alapján összegyűjteni az embereket, megkínózni, majd kegyetlenül elveszejteni, földi maradványaikat pedig méltatlan körülmények között eltüntetni.

Felmerül a kérdés, hogy miként lehetett mindezt eltitkolni.

Mint ismeretes, Tito olyan nemzetközi tekintélyre tett szert, hogy például 1980-ban a temetésén királyok, államfők vettek részt, „[...] nevesül 33 elnök, 21 miniszterelnök, 4 király, 5 herceg és számos más küldött”. (Bogner–Mészáros, 2023: 11)

A sikeres eltitkolások oka egyszerű: megfélemlítés, „ha beszélni mersz minderről, ami itt történt, visszahozunk ide a családdal együtt” – mesélte nekem édesapámnak egy volt rabtársa még 30 évvel ezelőtt. **Tilos volt még csak utalni is az 1944–45-ös eseményekre, a tömegsírok fölé szeméttelpeket hoztak létre, épületeket, gyáracsarnokokat, buszmegállókat építettek.**

A partizánhatalmat kiszolgáló „(gyász)magyar” vezetők revízióellenes tüntetést szerveztek, az egyik fő hangadó Kek Zsigmond evangélikus lelkész volt, „[...] aki 1945-ben az eredeti vezetőnevet (Keck) elhagyva, mint »Kek elvtárs« a kommunisták szolgálatába állt. Az ugyanezen elnevezésű szerb nyelvű újságból tükörfordított, 1944. december 24-én, Újvidéken indult Szabad Vajdaság, az 1945. szeptember 27-től Magyar Szó című kommunista lap főszerkesztője lett.” (vö. 266. o.) A tüntetés valójában kudarcba fulladt, néhány kivezényelt iskolás csoport és ok-

tatójuk jelent meg a tüntetésen, de a Kek Zsigmond által vezetett lap másnap tízezres tömegről számolt be. (vö. 267. o.)

Még egy adalék Kek Zsigmond jelleméről: a családom élte át a következőket. Az apám egy, a börtönből kicsempészett levelében kéri édesanyámat, hogy menjen el Kek Zsigához (sic!), az majd segít rajta (a levél a tulajdonomban van). Édesanyám el is ment hozzá, de ő „asszonyom, elvből nem segítek” szavakkal utasította el. Elveivel nem sokra ment, mert amikor a Tájékoztató Iroda kizárja Jugoszláviát soraiból, 1948-ban, letartóztatják, „[...] ötévi börtönre ítélték, az Adriai-tenger Goli otok (Kopár sziget) büntetőtelepén raboskodott. Szabadulása után az 1950-es évek végétől Kossa János néven nyelvműveléssel foglalkozott”. (vö. 266. o.; 756. l. ábjegyzet)

A szerző nem tesz említést róla, de az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a nem magyar ajkú katolikus papok között is volt egy-két személy, aki együttműködött a partizánokkal: „A kommunisták szervezkedését támogatta Blaško Rajić, a Szent Rókus templom plébánosa is. Ezért a mozgalom tagjai 1944. szeptember 24-én a plébánia épületében, a mai Belgrádi út 52. szám alatti sarokházban gyűltek össze. Itt tartották meg a városi népfelszabadító bizottság első ülését, ekkor még illegálisan.” Erről tanúskodik az említett épületen elhelyezett emléktábla is. (vö. <https://www.magyarso.rs/vajdasag/szabadka/a.28343/A-szabadkai-varosi-nepfelszabaditobizottsag-emlektablaja>)

Nagy szerepet játszott az elhallgatás folyamatában az értelmiségiek öncenzúrája (nem akartak vagy nem mertek a népiirtásról írni – talán karrierista céloktól vezérelve), de jól működött a cenzúra is: „A délvidéki magyarság legfájóbb sebeiről szóló híradások elmaradását a tökélyig fejlesztett öncenzúrán kívül hathatósan elősegítette a lapoknál, folyóiratoknál és a könyvkiadásban olajozottan működő cenzúra.” (vö. 349. o.)

A *Vitatható eredmények* fejezetben (283–318. o.) a szerző részletesen foglalkozik a Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság tevékenységével. Már a fejezet címe is sokatmondó. A Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány Kuratóriumának elnöke, Cseresnyésné Kiss Magdolna a többi között ezt nyilatkozta: „[...] a legnagyobb megdöbbenésünkre a bizottság

elnöke Glatz Ferenc lett, aki elképesztőbbnél elképesztőbb dolgokat volt képes mondani, [...] a legdöbbenetesebb mondata talán az volt, hogy »végül is mi kezdtük a lövöldözést« ott Szerbiában, úgyhogy ne szóljunk egy szót sem... Ahogy az lenni szokott, ez a bizottság is mindent elkövetett, hogy érdemi munka ne folyjon, ne beszéljenek erről, és igazi kutatások sem nagyon történtek. Azután szépen lassan ez a bizottság is megszűnt.” (298. o.) Talán erről ennyi is elég, mindenesetre méltatlan egy akadémikustól, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének igazgatójától! Hornyik Árpád történész, a bizottság titkára alapvetően kielégítőnek tartja a bizottság munkáját (vö. *Memento* 70, 2014: 53). Lényegében viszont ez a testület a munka oroszánrészét „átpasszolja” a levéltárosoknak és a (hely)történészeknek!

Nem így viszont a szerző. Az első kérdése az volt a velem való beszélgetéskor: „Olvastad a *Vitatható eredmények* fejezetet? Mi a véleményed róla?” – „Persze hogy olvastam. A Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság tevékenysége számomra csalódás volt, többet vártam tőle!” – feleltem. „Hát tudod, ezt a fejezetet tartom a legfontosabbnak az egész könyvben. Ez volt az, ami arra indított, hogy megírjam a könyvet.” A szerző 35 oldalon tárja eléink időrendi sorrendben a vegyes bizottság munkáját, sok olyan mozzanatra mutat rá, amely az átlagember számára többnyire ismeretlen volt. A köztudatba az jutott át, hogy a bizottság a munkájával elősegíti a két nép közötti megbékélést, és most már nyugodtan tudunk megemlékezni halottainkról, az áldozatokról. Mindenesetre a Magyar–Szerb

Akadémiai Vegyes Bizottság munkája nem eredményezte szerb részről a bocsánatkérést, ami a magyar részről megtörtént!

Részletes elemzést olvashatunk a kollektív bűnösség, a restitúciós törvény, a rehabilitáció és a kárpótlás kérdésköréről is. Sajnos a rehabilitáció és a kárpótlás folyamata a gyakorlatban igen nehézkes és akadozó – ezt jómagam is mint bírósági fordító az eljárások lefolytatása közben közvetlenül tapasztaltam. Barátságosabban beszéltek a betöréssel gyanúsítottakkal, mint a kezeset benyújtó hozzátartozókkal.

Jó, hogy egy olyan összefoglaló is készült, amelyből megismerhetjük az áldozatokról való megemlékezések történetét. Mindez újdonság az ebben a témakörben megjelent előző publikációkhoz viszonyítva.

A szerző minden állítását és kijelentését hivatalos adatokra, publikált írásokra támaszkodva teszi.

Ezt bizonyítja:

- a) a 31 oldalas felhasznált irodalom,
- b) a 60 oldalas névmutató,
- c) a 44 oldalas helynévmutató
- d) a 958 (!) lábjegyzet.

Összegezve: Botlik József *Eltitkolt népiirtás a Délvidéken* c. tanulmánykötete a tudományos kutatómunka csúcsteljesítménye. Mindenkinek, aki a XX. századi magyarság legnagyobb tragédiájának, a magyarsággal szemben elkövetett népiirtásnak valós történelmi tényeit szeretné megismerni, el kell „olvasnia” ezt a könyvet, pontosabban: nem elolvasni, hanem áttanulmányozni kell ezt az 513 oldalas munkát.

Felhasznált irodalom

a) Elsődleges forrás:

BOTLIK, József (2023): *Eltitkolt népiirtás a Délvidéken*. Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány, Budapest

b) Másodlagos források:

BOGNER, István (szerk.) (2014): *Memento 70. Szabadka gyásznapjai 1944–2014*. Budapest–Szabadka

BOGNER, István – MÉSZÁROS, Zoltán (2023): *Mégsem lehet eltitkolni*. Szabadka

c) Internetes forrás:

<https://www.magyarso.rs/vajdasag/szabadka/a.28343/A-szabadkai-varosi-nepfelszabaditobizottsag-emlektablaja>

„Összesítve e kötet szerzőjének kutatási eredményeit: 1944–45-ben a Délvidéken, továbbá Horvátország területén, valamint a Keresztúton összesen 10 365 magyar áldozat nevét sikerült azonosítani, emellett a becsült vértanúk száma elérte a 25 706 főt. A kettő egybevéve: 35 921 fő. Mint többször utaltunk rá, még ez sem a végeredmény, mert a listák korántsem teljesek: hiszen különösen a Nyugat-Bánságban, a Szerémségben és Szlavóniában még jó néhány ezerre tehető az ismeretlen magyar áldozatok száma; tehát összességében legalább 40 ezer, de lehet, hogy ennél is több vértanúval kell számolnunk. Ha ehhez hozzáadjuk az újjáalakított Jugoszlávia területén szovjet mintára megtervezett lágerekben odahaltakat, akkor az áldozatok száma elérheti a 100 ezer főt. Az egyik leghírhedtebb, az Adriai-tengerben fekvő Goli otok (Kopár sziget) büntetőtelepe, ahol az 1940–1950-es években számos délvidéki magyar, főként értelmiségi is raboskodott. [...] A vajdasági magyarok rehabilitációs és kárpótlási eljárásai vontatottan haladnak. Bár Csúrog, Mozsor és Zsablya egykori magyar lakóinak kollektív bűnösségét eltörölte a szerb állam, a meghurcolt, ma már igen idős túlélőknek, illetve a legyilkolt áldozatok leszármazottjainak kell bizonyítaniuk ártatlanságukat. A valódi megbékélés ideje csak akkor jön el, ha Vajdaság-szerbe és a volt jugoszláv területeken minden jelöletlen magyar sírt megjelölnek, ha megközelítő pontossággal összegzik az áldozatok számát, és végre a szerb fél részéről is megtörténik az őszinte bocsánatkérés. [...] A szerb emberek többségében továbbra is elevenen él a partizánkultusz, hogy a szerb antifasiszta nép, a magyar viszont fasiszta. Félő, hogy Magyarország támogatásával Szerbia úgy lesz az Európai Unió tagja, hogy valójában nem rendezett a délvidéki magyarság helyzete, mert az 1944–1945-ben legyilkolt tízezrek, a csonka hazába s a világba menekültek-üldözöttek és leszármazottjaik rehabilitálása, kárpótlása végül nem történik meg. S ha Szerbia már az EU tagja lesz, ezt az ügyet is ugyanúgy a szőnyeg alá seprik majd, mint a cseh és a szlovák belépéskor a Beneš-dekrétumokat.”

(Az idézetek az *Összegzés és kitekintés c. fejezetből az olvasószerkesztő válogatása*)

Hegyek